

Vüqar Quliyev

Vəkillər Kollegiyasının üzvü

**“İCRA HAQQINDA” AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
QANUNUNUN 84-1.1 MADDƏSİNİN TƏTBİQİNİN BƏZİ
MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA**

*“Cəmiyyətin rifahı üçün insan təcrübəsindən
faydalanan insan müdrikliyinin ən yüksək təzahürü
qanundur”*

Samuel Johnson

Azərbaycan Respublikasında aparılan hüquqi islahatlar nəticəsində cəmiyyətdə yaranan iqtisadi, mülki, ailə, əmək və sair sahələrdə münasibətləri tənzimləyən, səmərəli inkişafını təmin edən geniş hüquqi baza yaradılmışdır.

Şübhəsiz ki, qanunların icrasının təminatı üçün məcburi icra mexanizmlərinin, səmərəli təsiretmə vasitələrinin rolu önəmlidir.

Məlum olduğu kimi, mühakimə sisteminin vacib məqamlarından biri məhkəmə qərarlarının icrasıdır. Qərar icra olunmadıqda nəticələri ümumi (qlobal) və fərdi (lokal) təsirə malikdir.

Lokal təsir - şəxsin konkret işi üzrə məhkəmə qərarının, ümumi təsiri isə həmin sahəni tənzimləyən hüquq normasının əhəmiyyətinin itirilməsindən ibarətdir. Həmin təsirin son mənfi nəticəsi hüquqi tənzimlənmənin fiksiyaya çevrilməsidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunu «İcra haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 20 maddəsinin şərh edilməsinə dair 10 oktyabr 2017-ci il tarixli Qərarında icra mexanizmlərinə münasibət bildirərək qeyd etmişdir ki, “İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktlarının icrasına dair mövqeyinə görə, son və məcburi qüvvəyə malik olan məhkəmə qərarı tərəflərdən birinin ziyanına olaraq icra edilmədikdə, ədalətli məhkəmə araşdırması xəyali hüquqa çevrilir.”

Bu mövzuda İcra haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununun bir fraqmentinə fikrinizi cəlb etmək istərdik.

Məlum olduğu kimi, 18.06.2010-cu il tarixdə “Məhkəmə nəzarətçiləri və məhkəmə icraçıları haqqında”, “Məhkəmə qərarlarının icrası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunlarına, Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə, İnzibati Xətalər Məcəlləsinə və Cəzaların İcrası Məcəlləsinə dəyişikliklər və əlavələr edilməsi barədə” 1034-IIIQD sayılı Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə “İcra haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa “Borclunun ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması” haqqında 84-1 maddəsi əlavə edilmişdir.

Ötən illər borclunun ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması icra mexanizmi özünü doğrultmuş və məhkəmə qərarlarının icrasını təmin edən güclü təsir vasitəsinə çevrilmişdir.

5 illik təcrübə sözügedən maddənin təkmilləşdirilməsinə təkan vermiş və 20 oktyabr 2015-ci il tarixli 1385-IVQD sayılı Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə həmin maddədə “Məhkəmə qərarları” sözlərindən sonra “əmləri və vergi orqanlarının pul tələblərinin ödənilməsi ilə bağlı inzibati aktları” sözləri əlavə edilmişdir.

Qeyd olunmalıdır ki, əksər hallarda maddənin tətbiqi ilə əlaqədar problemlər yaşanmışdır. Bununla belə bəzi hallarda icra məmuru əsassız təqdimatı məhkəmə tərəfindən təmin olunur.

“İcra haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 84-1.1 maddəsində nəzərdə tutulan maddi normanın tələblərini mülki iş üzrə tətbiqetmə təcrübəsini nəzərə almaqla müqayisəli şəkildə təhlil edərək mülki iş üzrə məhkəmənin bəzi dəlillərinə istinad etmək istədik.

Rayon məhkəməsi icra məmuru təqdimatını təmin edərək borclu E.R.-nin ölkədən getmək hüququnu müvəqqəti məhdudlaşdırmışdır.

İlk öncə qeyd edilməlidir ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 28-ci maddəsinin III hissəsi ilə hər kəsin sərbəst Azərbaycan Respublikasının ərazisindən kənara getmək hüququna təminat verilir.

Həmçinin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 71-ci maddəsinin II hissəsində qeyd edilir ki, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsini heç kəs məhdudlaşdıra bilməz. Hər kəsin hüquq və azadlıqları bu Konstitusiyada və qanunlarda müəyyən edilmiş əsaslarla, habelə digərlərinin hüquq və azadlıqları ilə məhdudlaşır.

Beləliklə, vətəndaşın hüquqlarının və azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasının başlıca şərti *qanuni əsasın mövcudluğu*dur və bu konstitusion normanın ən vacib tələbidir.

“İcra haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 84-1.1-ci maddəsinin dispozisiyasından görünür ki, *məhkəmə qərarları, əmrləri və vergi orqanlarının pul tələblərinin ödənilməsi ilə bağlı inzibati aktları əsasında (1)* verilmiş icra sənədləri könüllü icra üçün müəyyən olunmuş vaxtda borclu tərəfindən *üzsüz səbəbdən (2)* icra edilmədikdə, borclunun ölkədən getmək hüququ *icra məmuru əsaslandırılmış təqdimatı əsasında (3)* məhkəmənin qərarı ilə müvəqqəti məhdudlaşdırıla bilər.

Sözgedən maddi norma borclunun ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması üçün əsas olan bir neçə şərt irəli sürür:

1- icra sənədi (a) məhkəmə qərarları, (b) əmrləri və (c) vergi orqanlarının pul tələblərinin ödənilməsi ilə bağlı inzibati aktlara əsaslanmalıdır;

2 - icra sənədi borclu tərəfindən üzsüz səbəbdən icra edilməməlidir;

3 - icra məmuru təqdimatı əsaslı olmalıdır.

1) Maddi normanın “icra sənədinin əsaslandığı sənədlər” struktur elementi (şərti) barədə:

Təcrübədə maddi normanın tətbiqi zamanı “notariat kontorunun icra qeydi” məhdudlaşdırmanın əsası kimi qəbul edilmişdir.

Halbuki, maddi hüquq normanın yuxarıda qeyd edilən tələbləri imperativ xarakter daşıyır və geniş təfsir oluna bilməz. Qanunverici tərəfindən həmin siyahı sadalanıb:

a) məhkəmə qərarları;

b) məhkəmə əmrləri;

c) vergi orqanlarının pul tələblərinin ödənilməsi ilə bağlı inzibati aktlar.

Qeyd edilən siyahının dəyişdirilməsi (artırılması və ya azalması) yalnız qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada mümkündür.

2) Maddi normanın “üzsüz səbəblər” struktur elementi (şərti) barədə:

Borclunun üzsüz səbəbdən icra sənədini icra etmədiyini, borclunun ödəniş etməkdən boyun qaçırdığını və əmlakına həbs qoyulması barədə icra sənədinin borclu tərəfindən icra edilməyi (məhkəmə qərarında qeyd edilən üzsüz səbəblər) sübut olunmalıdır.

Borclunun Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 528-ci maddəsi ilə inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsini və ya borclunun hesablarında tələbkərin tələblərinin təmin edilməsi üçün yetərli pul vəsaitinin olmasını və digər bu kimi halları sübut növünə aid etmək olar. Həmin hallar borclunun üzsüz hərəkətlərini təsdiq edə bilər.

Borclunun əmlakına həbs qoyulması ilə onun ölkədən çıxmasının əlaqəsi yoxdur.

Əmlak həbsinin icrası və bununla bağlı *aktiv hərəkətlər* məhz icra məmuru ilə bağlıdır, borcludan isə həmin hərəkətlərə mane olmamaq, maneə yaratmaqdan çəkinmək (*passiv hərəkət*) tələb olunur.

Əmlakın həbsi ilə əlaqədar borclunun siyahıya alınmış əmlakı məhv etmək, zədələmək, korlamaq, gizlətmək və bu kimi sair maneələrin yaradılması borclunun üzrsüz hərəkətlərinə səbəb ola bilər.

3) Maddi normanın "icra məmurunun təqdimatının əsaslığı" struktur elementi (şərti) barədə:

İcra məmurunun təqdimatı hüquqi normalara əsaslanmalı və sübutlarla təsdiq olunmalıdır.

Həmin sübutlara borclunun onun barəsində gedən icraatla bağlı inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi, haqqında məhkəmə qərarı, borclunun həbsə alınmış əmlakının məhv edilməsini, korlanmasını təsdiq edən akt, zədələnmiş əşyalara baxış protokolu (aktı) və fotosəkilləri, borclunun hesablarında tələbkarın tələblərinin təmin edilməsi üçün yetərli pul vəsaitlərinin olmasını təsdiq edən bank çıxarışı və bu kimi digər sənədləri aid etmək olar.

Təhlil edilən şərtlər arasında səbəbli əlaqə vardır. Şərtlərdən biri olmazsa ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması tətbiq edilə bilməz.

Konstitusion insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının vəzifələrinə aiddir.

Borclunun ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması zamanı qanunvericiliyin düzgün tətbiq edilməməsi birbaşa vətəndaşın konstitusion hüquqlarına təsir etdiyinə görə belə tətbiqetmə istisna olunmalıdır.

P.S. Rayon məhkəməsi yuxarıda qeyd olunanları əsaslı hesab edilərək borclunun ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması qərarını dərhal ləğv etmişdir.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası.
2. Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun «İcra haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 20 maddəsinin şərh edilməsinə dair 10 oktyabr 2017 il tarixli Qərarı.
3. İcra haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu.
4. "Məhkəmə nəzarətçiləri və məhkəmə icraçıları haqqında», «Məhkəmə qərarlarının icrası haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunlarına, Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə, İnzibati Xətalər Məcəlləsinə və Cəzaların İcrası Məcəlləsinə dəyişikliklər və əlavələr edilməsi barədə 1034-IIIQD №-li 18.06.2010 il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu.
5. İcra haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə 20 oktyabr 2015 il tarixli 1385-IVQD №-li Azərbaycan Respublikasının Qanunu.
6. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsi.
7. 8(009)-1103/2017 №-li mülki iş.